

Секція: Право в сучасних умовах соціально-економічних процесів

Машковська Людмила Володимирівна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри

соціально-гуманітарних і правових дисциплін

Уманський національний університет садівництва

м. Умань, Україна

ЕКОНОМІЧНА СУТЬ КРЕДИТНИХ СПІЛОК ЯК СПЕЦИФІЧНИХ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ НЕКОМЕРЦІЙНОГО ФІНАНСОВОГО ХАРАКТЕРУ

Кредитна спілка відноситься до суб'єкта господарювання, якому притаманні певні ознаки некомерційного суб'єкта фінансового характеру, який створюється у спеціально встановленому порядку і має особливі відмінності щодо здійснення діяльності та збуту продукції. Чинне законодавство регламентує порядок створення кредитної спілки та закріплює мету і види її діяльності. Її виникнення зумовлено його особливими економічними і соціальними функціями в економічній системі, а саме функціями товаровиробника, який задовольняє суспільні потреби у продукції, роботах, послугах.

Діяльність кредитних спілок у загальному вигляді є видом господарювання, правові засади якого, перш за все, ґрунтуються на конституційних засадах. Стаття 42 Конституції України передбачає, що «кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом» [1]. Отже, кожна особа може займатися підприємницькою діяльністю, котра не заборонена законом, це передбачає існування особливих суб'єктів, тобто суб'єктів некомерційного господарювання, одним із видів яких є кредитні спілки і котрі будуть розглянуті в аспекті господарського права.

Економічна суть кредитних спілок полягає в здійсненні взаємного кредитування фінансових потреб її учасників на умовах поворотності і платності. Ці кредитні установи з повним правом можна вважати вдосконаленою формою каси взаємодопомоги або мінібанком, який здійснює певну частину активних банківських операцій. Кредитні спілки грають істотну роль на кредитних ринках багатьох країн.

Практика показує, що кредитні спілки в умовах фінансових труднощів є ефективним інструментом підтримки населення та підвищення і поліпшення економічного добробуту. Отже, спілка на всіх рівнях (законодавчому, теоретичному, практичному) визнана фінансовою установою, яка відіграє головну роль у розвитку кредитування та посідає відповідний щабель у фінансовій сфері економіки країни. Так, Н. Славова виділяє наступні ознаки кредитної спілки, які на думку автора відображають її правовий статус, мету створення та діяльності, а саме: неприбутковий статус; демократичне управління; рівність членів, добровільність вступу та свободи виходу з кредитної спілки; відкрите членство, задоволення економічних інтересів; гласність [2, с. 62].

Кредитна спілка як фінансова установа тісно пов'язана з поняттям «банку», та відноситься до «парабанків», тобто на думку А.А. Мещерякова діяльність спеціалізованих небанківських інститутів (парабанків) спрямована на продаж окремих банківських послуг, хоча вони і не мають статусу комерційного банку. Тому послуги, які пропонуються цими структурами, є складовою частиною ринку банківських послуг [3, с. 215]. Р. Коцовська пропонує працювати над перспективою створення кооперативного банку (у цьому зв'язку є потреба внести зміни до Закону України «Про банки і банківську діяльність» щодо визначення статусу цього банку як неприбуткового та перегляду нормативу мінімального

статутного капіталу) [4, с. 150]. При цьому він буде користуватися пільговим оподаткуванням.

Так, кредитні спілки у Сполучених Штатах користуються податковими пільгами вже понад 70 років. Утім, на сьогодні вони значно розширили свої функції порівняно з минулими роками й успішно конкурують з іншими фінансово-кредитними установами. Як наслідок – кредитні спілки мають конкурентні переваги й більшу дохідність порівняно з іншими кредитними організаціями. Одержуючи вищі прибутки, учасники кредитних спілок перебувають у більш вигідному становищі, ніж акціонери банків. Також відзначається, що обсяги активів кредитних спілок зростають на 25 % більше, ніж у банках. Подальше пільгове оподаткування кредитних спілок сприяє розвитку безподаткових депозитів і кредитів за рахунок інших фінансово-кредитних установ, що, у свою чергу, призводить до значних втрат бюджету. Також слід наголосити, що на відміну від кредитних спілок, банки несуть великі витрати на страхування своїх ризиків. Сьогодні спостерігається стійка тенденція до зростання таких спілок, що перебувають у більш вигідних умовах порівняно з банками.

Деякі аналітики стверджують, що пільговий режим оподаткування доцільно зберегти для тих кредитних спілок, які за характером своїх операцій мають неприбутковий статус, або диференціювати ставки податку на прибуток [5, с. 88].

Одним з напрямків вирішення проблеми обмеженої ліквідності кредитних спілок є створення об'єднаних кредитних спілок (інтегрованої системи кредитних спілок) або кооперативного банку. Перевагою цих напрямів вирішення означеної проблеми є те, що існує можливість за рахунок акумульованих засобів сформувати фонди, які будуть використані як для покриття поточних потреб, так і у разі форс-мажорних обставин.

Заслуговує на увагу думка про те, що розбудову обслуговуючої інфраструктури кредитної системи доцільно починати саме в межах

обласних асоціацій, таким чином забезпечуючи її автономність, гнучкість і доступність для безпосередніх споживачів допоміжних послуг – кредитних спілок. Основними напрямками розбудови допоміжної допомоги є створення стабілізаційного фонду, бюро кредитних історій, агенції з роботи із проблемними кредитами, страхової компанії, аудиторського бюро і освітнього центру [6, с. 11].

Але для створення об'єднаної системи кредитних спілок є чимало проблем. Ст. 118 ГК України визначає кількісний критерій для створення господарського об'єднання – двох або більше підприємств, представляється за доцільне внести зміни до п. 1 ст. 24 Закону України «Про кредитні спілки» щодо створення місцевих асоціацій кредитних спілок – не менш чим дві кредитні спілки та до ст. 25 щодо можливості участі у об'єднанні кредитних спілок інших юридичних осіб. Отже, у цьому разі об'єднання кредитних спілок є неприбутковим об'єднанням фінансових установ, яке В.О. Джуринський визначає як саморегульовану організацію, створену з метою захисту інтересів своїх членів та інших учасників ринків фінансових послуг та яким делегуються відповідними державними органами, що здійснюють регулювання ринків фінансових послуг, повноваження щодо розроблення і впровадження правил поведінки на ринках фінансових послуг та/або сертифікації фахівців ринку фінансових послуг [7, с. 134].

Загальний аналіз правового положення кредитних спілок приводить до подвійних висновків: з одного боку, кредитні спілки є неприбутковими організаціями, з іншою, – вони мають право займатися господарською діяльністю, отримувати дохід і, що саме головне, розподіляти його між членами за підсумками фінансового року за рішенням загальних зборів пропорційно розміру їх пайових внесків у вигляді відсотків. Ця специфічність дозволяє охарактеризувати місце кредитних спілок як проміжне серед

підприємницьких і непідприємницьких організацій (юридичних осіб). Тобто необхідно на законодавчому рівні розмежувати серед некомерційних (неприбуткових) організацій організації, які діють в цілях взаємної вигоди членів (наприклад, кредитні союзи) і організації, які діють в цілях суспільного блага (наприклад, добродійні організації).

Література

1. Конституція України: Закон України 28 червня 1996 р. / Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Славова Н. Правове становище кредитних спілок в Україні / Н. Славова // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 8. – С. 61-63.
3. Мещеряков А.А., Новікова Л.Ф. Новий підхід до визначення економічної сутності діяльності кредитної системи в умовах ринкової економіки / А.А. Мещеряков, Л.Ф. Новікова // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 11 (101). – С. 214-218.
4. Коцовська Р. Кредитні спілки як альтернативні установи щодо кредитування сільського малого підприємництва / Р. Коцовська // Регіональна економіка. – 2006. – № 3. – С. 149 -156.
5. Терещенко Г.М. Перспективи розвитку кредитних спілок в Україні / Г.М. Терещенко // Фінанси України. – 2009. – № 5. – С. 87 -94.
6. Пожар А. формування сервісної інфраструктури системи кредитної кооперації на регіональному рівні / А. Пожар / Світ фінансів. – 2007. – Вип. 3 (12). – Жовт.
7. Правове становище господарських об'єднань в Україні: монографія / В.О. Джуринський. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 222 с.